

mat ötletekben való gazdagságáról, számos új és egyéni megállapításáról, melyeket kitűnően választott irodalmi példákkal és sokszor pompásan világító analógiákkal és hasonlatokkal tesz általánosan érthetőkké. Egyet ideírok jellemző például: «Hogy az emberek egymás társaságában élhesenek, szükségük van egy csomó közös, vita tárgyát nem képező fogalomra, gondolatra, sablonos, tehát nyugalmas érzésre. Ezt a lelki eszperantót sérti meg az eredeti lírai fölfedezők exotikus nyelve: idegen nyelven mernek beszélni oly társaságban, mely azt nem érti».

Különben franciás világossággal, természetes könnyűséggel és elmés-séggel ír, úgy hogy alig tapasztalhatjuk nála a tényeknek és problémáknak a szellemtörténéseknek gyakran tapasztalható elködösítését.

Szinnyei Ferenc.

Harsányi Zsolt: Szólalj, szólalj, virrasztó! Zrínyi, a költő életének regénye. Két kötet. Budapest, Singer és Wolfner kiadása. 1934.

A világháború után, ahogy a forradalmak zűrzavarából tétova lépésekkel kijutott az emberiség, szükség-szerűen kapaszkodott pozitívumot kereső keze a történelemhez. Ez az új *történelmi tudat*, mely a szellemiség teljességét áthatotta, szinte egész Európában irodalmi kifejezésiformát is talált. Sajátos történelemérzék ez, mely épügy különbözik a romantikusoknak a fantázia útján való *multbamenekülésétől*, mint a XIX. századvégnek, a természettudományok korának tárgyilagos, de ugyanakkor *önmagáértvaló* szemléletmódjától. A háború utáni évek csalódott, talajátvesztett nemzedéke támpontért nyúlt a multhoz. Eltérően a romantikusoktól: a történelem objektív képét kereste, de nem azt az *önmagáértvaló* realitást, amit *Ranke kora*: tárgyilagosan akarja látni a

multat, de nevelni és lelkesíteni is óhajt vele. Meg akarja rajzolni a történelem hű képét, hogy biztos alapkövet rakjon általa a jelennek.

Harsányi Zsolt előző két életrajzi regénye épügy, mint a legújabb, ebben a mai történelmi légkörben született meg. Regényei mégis inkább a tárgyválasztást köszönhetik ennek a szemléletmódnak. Munkáinak megformálása szoros értelemben nem ebből a történelemszemléletből kristályosodott ki. Írói formája a biztos kézzel tartott eleven mesélőkedv. Az *érdekkeltő mese* célját szolgálja nála minden multbeli dokumentum. Munkáiból kiérezzük, hogy a megírást erős tanulmányozás előzte meg, de a mese színessége kedvéért, írói ösztönnel, nem egyszer szuverenül bánik anyagával.

Az életrajzi regények modorában, elsősorban a történelmi hős érdekli. De Zrínyi, — aki mint politikus kifejezésre juttatja a török és Habsburg imperializmus keresztútjében a XVII. századi magyarság európai helyzetét és mint költő, legmélyebb magyar képviselője kora európai irodalmi ízlésének — önmagában hordozza egész korát, bizonyára jobban, mint Petőfi vagy akár Madách. *Zrínyi életrajzi regénye*, a nagy *korjellemező hős* egyéniségének megrajzolásával, széles korpéppé válik. De Harsányi csak a nagyvonalú, kor-kifejező hős szükség-szerű velejáróiban ad korrajzot. Elsősorban Zrínyi, az ember érdekli. Ábrázolásában megtaláljuk az emberi magánélet apró bensőségeit. Egy nagy költő és hadvezér életének emberi érdekességeit.

A történelmi anyagot komoly szempontok alapján hordja össze. Azt a Zrínyit kapjuk regényében, aki a történettudományi kutatások nyomán, minden vita nélkül köztulajdonná válhatik. Kibontakozik itt az a koroktól független, sajátosan magyar hős, aki a király és a nemzethű-

ség között hánykolódik s természetesen ezeket az örök magyar vonásokat, századának korelemei színezik át. Ahogy regényében Zrínyi egyénisége testet ölt, az a XVII. századi magyar barokk alak jelenik meg előttünk, aki a nagy katolikus imperializmusért harcol a koronás király és a magyar nemzet jegyében.

Regényének megírását elejétől végig jellemzi bizonyos finom mérséklet, ami nemcsak a történelmi anyag kezelésében nyilatkozik meg, rányomja vonását a munka stílusára is. Szép regényében kevés archaizálással és művelődéstörténeti adatok zsúfolt felsorakoztatása nélkül is történelmi levegőt tud teremteni.

T. G.

A megszállott Felvidék regénye. Maróthy Jenő: Szeptembertől márciusig. Studium kiadása.

Maróthy Jenő neve esztendőkkal ezelőtt lett ismertté, amikor megjelent első novellás kötete. Ezekből a novellákból csodálatos tisztasággal tárult fel a zólyomi szlovákság élete és akkor egyöntetűen megállapította mindenki, aki elolvasta ezt a könyvet, hogy Maróthy Jenő nemcsak kitűnő elbeszélő, hanem a tollnak is művésze. Stílusba kicsit Mikszáthéra emlékeztetett, ugyanolyan finom vonásokkal, könnyed realizmussal és szeretetteljes beszélőformával írt a maga alakjairól, mint írt annakidején a nagy palóc... Ez az új irodalmi munkája, a kétkötetes regény, melynek címe *Szeptembertől márciusig*, bizonyos fokig új oldalról mutatja be Maróthy Jenő írói kvalitását. Ezúttal politikum, súlyos és komoly politikum vonul végig regényén. A regény, nyugodtan mondhatjuk, a mai Felvidék életének, sorsának és minden tragikumának a regénye, beszámoló arról, hogy mi van odafenn a zólyomi, turóci, árvai vidékeken...

A falut Lukovkának hívják. Amo-

lyan kedves, girbe-gurba utcácskával, dombokkal és hegyekkel közrefogott falu ez a Lukovka. Híres arról, kiváltképp ős felé, hogy nagyszerű besztercei szilva és budai körte érik kertjeiben. Roskadoznak alatta a fák. Szóval béke van, öröm és bánatnélküli világ Lukovkán. De nem most... hanem évekkal ezelőtt, még a mi időnkben, amikor nem választott el bennünket semmiféle határ, idegenektől kijelölt mesgye, hanem úgy jöhettünk és mehettünk, mint akik természetesen, otthon voltak!... És ezzel indult el a regény, békével és barátsággal. Majd megtörténik a nagy változás és Lukovka cseh katonáktól, zsandároktól lesz hangos!

Maróthy Jenő írói kvalitását és tudását érezzük minden soron át. Mesterien vetíti elénk alakjait, a kedves, kicsit pittoreszk zólyomi figurákat. Legnagyszerűbb alakja a nagytiszteletű úr, Korompay János, a falu papja. Ő a regény tengelye, körülötte forog és alakul a cselekmény. Ő Lukovka lelke, harcosa és hőse, nagyszerű pap és nagyszerű ember. Magyar ember, aki nem csügg el, nem kapkod és nem tétovázik, amikor végigszalad a falun a hír, hogy a csehek vonulnak be s ők lesznek a gazdák, az urak ezen a nagyszerű, kedves, színes kis földdarabkán... És Maróthy Jenő megmondja őszintén, ami a szíven fekszik, ami igazság volt. A falu öregjei rettenve látták ezt a bevonulást. A fiatalok pedig megszedülve az újdonságtól és megtántorodva a tudatlanságtól, örömmel köszöntötték az idegeneket! De szeptembertől márciusig nagy az idő. Szeptemberben még süt a nap, azután jönnek az őszi szelek, eső vágódik a hegyekből, majd később hó kavarog a fellegekből. Dermesztő lesz a hideg, a kis Lukovka is csakúgy tátog, kétségbeesetten hápog a tél nyomása alatt. Igen, szeptembertől márciusig nagy az idő, hetek és